

Социол. исслед. – 2000. – № 7. – С. 3 – 12. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/socis/msg/18520274.html>

12. Гусейнов Абульфаз Ибрагим оглы. Право как феномен культуры : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Гусейнов Абульфаз Ибрагим оглы. – М., 2007. – 410 с. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/694207/>

13. Максимов С.Н. Административно-правовое обеспечение экономической безопасности в Российской Федерации: концептуальные и методологические аспекты : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.14 / Максимов Сергей Николаевич. – М., 2014. – 298 с. – Режим доступа : http://dissovet.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php?id=28&mod=dis&dis_id=360

УДК 347.68

Курило Т. В., профессор кафедры
цивільного права та процесу ЛьвДУВС, к.ю.н., доцент

Юридична природа спадкового договору та його місце в системі цивільного законодавства

В статті проаналізовано правову природу спадкового договору і його місце в системі договірних конструкцій цивільного права України.

Ключові слова: спадковий договір, спадкування, набувач, відчужувач, спадкове право.

В статье проанализировано правовую природу наследственного договора и его место в системе договорных конструкций гражданского права Украины.

Ключевые слова: наследственный договор, наследование, приобретатель, отчуждатель, наследственное право.

The article analyzes the legal nature of the hereditary contract and its place in civil law contractual structures Ukraine.

Keywords: hereditary contract, inheritance, purchaser, disposing inheritance law.

Актуальність теми. Спадковий договір, будучи донедавна невідомим нашому законодавцеві, є визнаним інститутом у деяких європейських країнах. Найбільше визнання і найбільш детальну розробку цей інститут отримав у Німеччині. Крім того, норми про спадкові договори містяться у цивільному законодавстві Швейцарії. У Франції укласти спадкові договори дозволяється винятково між подружжям. При цьому згідно ЦК Франції предметом спадкового договору подружжя може бути як право власності, якщо вони не мають дітей, так і право користування, поєднане з правом отримувати доходи від майна, якщо залишилися діти та інші низхідні.

Спадковий договір є новим інститутом цивільного права України, хоч і давно впроваджений у законодавство багатьох європейських країн. Беручи до уваги те, що цей договір є цивільним договором, він, всупереч своїй назві, одержав правове регулювання у главі. 6 ЦК України «Спадкове право».

Метою наукового дослідження є з'ясування правової характеристики спадкового договору, детальний розгляд його особливостей та сутності.

Теоретичну основу дослідження склали праці Васильченка В.В., Луця В.В., Кучеренко Д.С., Шама Н.П., Турлоковського Я., Заїки Ю.О., Чуйкової В. та інших дослідників цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу. Спадковий договір, як свідчить зміст ст. ст. 1302-

1308 ЦК, не є підставою для виникнення у набувача майна права на спадкування, а на правовідносини, що виникають у зв'язку з його укладенням. Норми, що регулюють умови і порядок спадкування (ст. ст. 1216-1301 ЦК), на нього не поширюються.

За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача (ст. 1302) [1].

До спадкового договору не застосовуються норми спадкового права в силу відсутності юридичного складу спадкового правонаступництва. Такий висновок ґрунтується на тому, що:

- 1) відчужувач не може розпорядитися майном, яке є предметом спадкового договору, на випадок смерті;
- 2) майно, яке є предметом спадкового договору, не включається до складу спадщини;
- 3) набувач може оформити право власності на майно, яке є предметом спадкового договору, негайно після смерті відчужувача, а не по спливу 6-місячного строку, встановленого для оформлення права на спадщину;
- 4) майно, яке є предметом спадкового договору, не може бути предметом заповідального відказу;
- 5) на таке майно після смерті відчужувача не можуть претендувати особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині;
- 6) майно, яке є предметом спадкового договору, на момент його укладення визначене конкретно і не може бути відчужене.

Зважаючи на різнобічність позицій, відображених у літературі щодо питання односторонності чи двохсторонності спадкового договору, необхідно зазначити, що питання про односторонність чи двохсторонність будь-якого договору вимагає ретельного наукового осмислення [2, с. 33].

Що стосується двохсторонності, то аналіз правовідносин, що складаються між набувачем та відчужувачем, свідчить про те, що у відчужувача існують не тільки права, а у набувача - не тільки обов'язки. Оскільки набувач отримує право власності на майно відчужувача, останній зобов'язаний не відчужувати майно, що є предметом договору, а вживати заходів спрямованих на не допущення втрати, загибелі або псування цього майна. Оскільки обов'язки однієї сторони за договором нерозривно пов'язані з правами іншого контрагента, — зазначені обов'язки відчужувача відповідають правам набувача вимагати їх виконання [3, с. 149].

Але відповідно до визначення статті 1302 ЦК України — спадковий договір є одностороннім договором, оскільки обов'язки має лише одна сторона — набувач [4, с. 965]. Односторонній характер цього договору пояснюється тим, що «відчужувач у спадковому договорі не має обов'язків», з моменту його укладення у набувача виникають обов'язки вчинити певні дії в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати виконання дій, передбачених договором.

У разі смерті відчужувача, оголошення його померлим, визнання безвісно відсутнім чи недієздатним виконання обов'язку на користь третьої особи має право вимагати від набувача та особа, на користь якої встановлено цей обов'язок.

Спадковий договір є безоплатним або оплатним правочином з переходу права власності на майно на випадок смерті, обтяженого обов'язком набувача вчинити надання (майнової чи немайнової) допомоги на виконання розпорядження відчужувача. Спадковий договір може бути оплатним або безоплатним залежно від суб'єктної спрямованості зустрічного надання.

У юридичній літературі пропонуються різні підходи щодо критеріїв поділу договорів на безоплатні та оплатні. Так, деякі вчені оплатними вважають такі договори, за якими встановлюється отримання кожної сторони певної компенсації, а безоплатними — договори, які не передбачають такої компенсації [5, с. 308].

Безоплатним є спадковий договір, укладений на користь третьої особи. Безоплатність такого спадкового договору полягає в тому, що відчужувач не отримує зустрічного надання з боку набувача. Оплатним є спадковий договір, у якому майнове надання однієї сторони вчиняється на користь іншої сторони. У даному випадку спадковий договір встановлює обов'язок набувача вчинити на користь відчужувача будь-яку дію майнового або немайнового характеру.

Цей договір має ознаки особисто-довірливого правочину, що передбачає особисте виконання. Водночас, зазначений договір не обмежується лише притаманними заповіту ознаками особистого розпорядження і зумовленими жорсткими вимогами особисто-довірливого правочину. Тому він може бути складений від імені однієї особи або двох осіб членів подружжя та безпосередньо відчужувачем або через представника, на підставі довіреності, або ж на підставі представництва за законом, якщо ці дії не суперечать положенням закону про опіку чи іншим видам представництва за законом.

Тому зазначений правочин «є не заповітом, а самостійним видом договору, на який не поширюються правила про обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК)»

Визначення спадкового договору, яке закріплено у ст. 1302 ЦК України, дає підстави вважати спадковий договір консенсуальним, хоча в юридичній літературі щодо цього висловлене й інше бачення [6, с. 202].

Окремі дослідники, зокрема Н.П.Шама звернула увагу на недоліки законодавчого формулювання поняття спадкового договору [7]. Зокрема, некоректним є використання терміну “розпорядження відчужувача”, який характеризує спадковий договір як договір, в якому зміст є невизначеним, неконкретним, а також словосполучення “і в разі його смерті”, яке виражає лише ймовірність настання смерті, в той час, як смерть є подією, яка неминуче настане. Так, дослідження Н.П.Шами дозволяє зробити висновок про необхідність уточнення передбаченого у ст. 1302 ЦК України визначення спадкового договору. Враховуючи необхідні уточнення, вчений пропонує таким чином сформулювати визначення спадкового договору: “За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати передбачені договором дії на користь другої сторони (відчужувача) або визначеної ним особи, а після смерті відчужувача набуває право власності на його майно”.

Наведене з очевидністю свідчить, що закон не ставить існування договору в залежність від моменту виконання своїх обов'язків набувачем. Тому ...для визнання договору укладеним не має суттєвого значення факт виконання певних дій набувачем до чи після смерті відчужувача [8, с. 37-39].

У зв'язку з цим спадковий договір вважається укладеним з моменту його нотаріального посвідчення.

Спадковий договір є консенсуальним. Такий правочин набирає чинності з моменту його укладення і створює юридичні наслідки не зі смертю відчужувача, а з моменту досягнення згоди сторін з усіх істотних умов і вчинення цього правочину у письмовій формі та нотаріального, посвідчення. Саме з цього моменту виникають права та обов'язки сторін.

У цьому відношенні цілком слушним є обґрунтування в літературі консенсуального характеру спадкового договору, «.. оскільки момент його укладення пов'язується з досяг-

ненням сторонами згоди за всіма істотними умовами і тягне за собою виникнення цивільних прав та обов'язків контрагентів після втілення правочину у встановлену ст. 1304 нотаріальну форму» У зв'язку з цим незрозумілим і таким, що суперечить чинному законодавству, є сформульований окремими авторами висновок про те, що «обов'язок відчужувача за цією статтею сформульовано так, начебто йдеться про реальний договір» [9, с. 371].

Спадковий договір є правочином довготривалим, з ускладненим порядком дострокового припинення і зміни. Зазначений договір укладається на строк, не менший ніж до моменту смерті відчужувача, чи навіть більший (у разі вчинення дій на виконання особистого розпорядження після смерті відчужувача). За цим договором відчужувач не може його змінити чи скасувати, а також будь-яким чином протягом свого життя розпоряджатися відчуженим майном, якщо інше не передбачено договором або законом. Розірвання цього договору можливе лише за умови, що набувач не виконує розпоряджень відчужувача. При цьому якщо виконання таких дій покладено на набувача лише після відкриття спадщини, то спадковий договір у цьому випадку взагалі неможливо розірвати.

У наведеній ситуації Ю.О. Заїка вбачає обмеження принципу свободи договору по відношенню до відчужувача і називає такий договір «аномальним». На тій підставі, що такий договір є договором, за яким зобов'язання не виконується і за яким контрагент позбавлений права його розірвати [9, с. 140].

Спадковий договір є особливим різновидом алеаторних договорів у зв'язку з суворо особистим характером його виконання і зумовленими цим особливими підставами його дострокового припинення. Спадковий договір є підставою виникнення алеаторних зобов'язань, тобто таких, де об'єм прав і обов'язків наперед точно невідомий.

У цьому договорі загальний обсяг зустрічного надання не визначено, що загалом властиво алеаторним правочинам (зокрема, правочинам з гри і парі). Однак, на відміну від наведених вище алеаторних ігрових правочинів, на підставі особистого характеру спадкового договору його виконання поставлено також у залежність від факту настання смерті набувача після смерті відчужувача. Належним виконанням спадкового договору вважається його виконання набувачем майна до моменту смерті відчужувача. У випадку смерті набувача майна до смерті відчужувача спадковий договір вважається невиконаним і підлягає розірванню.

Висновок. Щодо визначення ознак спадкового договору різними вченими-цивілістами, ми підтримуємо таку позицію, що спадковий договір є одностороннім, консенсуальним, безоплатним або оплатним, алеаторним, належить до групи договорів про передачу майна у власність, особистого характеру, довготривалим, з ускладненим порядком зміни і дострокового розірвання правочином з надання послуг під умову відчуження на користь набувача належного відчужувачеві майна на випадок його смерті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40. (із змінами та доповненнями станом на 15 вересня 2015 року)
2. Луць В.В. Окремі питання спадкового договору в цивільному праві України / В.В. Луць, А. Гриняк // Юридична Україна. - 2009. - № 9. - 33 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. - [3-тє вид., перероб. і допов.] - К.: Юрінком інтер, 2010. - 1176 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В. М. Коссака. К.: Істина, 2008, — 976 с.
5. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения М. И. Брагинский, В. В. Вит-

рянский. - М.:Статут,1997. - 848 с.

6. Шама Н.П. Спадковий договір в цивільному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук зі спец. 12.00.03- "цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Н.П. Шама; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Львів,2008. — 16 с.

7. Турлуковський Я. Спадковий договір в українському цивільному праві: теорія і практика / Я. Турлуковський // Підприємництво, господарство і право. - 2005. -№ 6. —С. 37-39 .

8. Шевченко О. Заповіт як підстава спадкування Шевченко О. //Підприємництво, господарство і право. 2003. - № 8. — 37 с.

9. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: Монографія / Ю.О. Заїка. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. — 394с.

УДК 349.3

Терещенко А. Л., к.ю.н., доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

Правове регулювання права інвалідів на освіту

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання права інвалідів на освіту. В роботі проаналізовані норми національного законодавства та міжнародно-правових актів у сфері соціального захисту інвалідів. З'ясовно, що право інвалідів на вищу освіту — це факультативне право таких осіб за власною ініціативою вимагати від держави і суспільства забезпечити їм умови для інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах, які належно обладнані для такої освіти, за вибором студента при фінансуванні за рахунок держави чи публічних фондів.

Ключові слова: інвалід, інклюзивна освіта, право на освіту, правовий та соціальний захист.

Статья посвящена исследованию особенностей правового регулирования права инвалидов на образование. В работе проанализированы нормы национального законодательства и международно-правовых актов в сфере социальной защиты инвалидов. Установлено, что право инвалидов на высшее образование - это факультативное право таких лиц по собственной инициативе требовать от государства и общества обеспечить им условия для инклюзивного образования в высших учебных заведениях, которые должным образом оборудованы для такого образования, по выбору студента при финансировании за счет государства или публичных фондов.

Ключевые слова: инвалид, инклюзивное образование, право на образование, правовая и социальная защита.

The article investigates peculiarities of legal regulation of the rights of persons with disabilities to education. This paper analyzes domestic law and international legal document in the sphere of social protection of disabilities. The author came to the conclusion that the right of persons with disabilities to higher education - is an optional right to such persons on its own initiative to require the state and society give them conditions for inclusive education in higher educational institutions are properly equipped for such education chosen by the student in funding from public or public funds.

Key words: disability, inclusive education, the right to education, legal and social protection.

Актуальність теми. Забезпечення права осіб з особливими потребами на вищу освіту в умовах сьогодення стає нагальною необхідністю, як для таких осіб так і для суспільства в цілому. Якісна вища освіта для таких осіб є невід'ємним чинником правової демократичної держави. Без забезпечення рівності прав осіб з особливими потребами з громадянами, які такого статусу не мають, неможливо досягти соціальну справедливість у суспільстві.

Стан наукового дослідження. Правовим проблемам щодо реалізації права осіб з особливими потребами на вищу освіту приділяли свою увагу деякі вітчизняні